

Historien om snickare Erikssons hemlighus

I ett annat kapitel i den här boken kan man läsa om byordningen för Blacksta by i Boglösa. Tio år senare ägde den händelse rum som nu ska berättas. Det är delvis samma människor som förekommer men huvudpersonerna är några andra. Även föremålet som den här berättelsen handlar om fanns tio år tidigare men fick i samband med den här tilldragelsen sin hädanfärd. Föremålet som har huvudrollen i den här berättelsen är snickare Ericssons utedass eller hemlighus som det hette på den tiden. Den ännu vanligare benämningen som användes i det här fallet var ordet, "prövet". Vem kunde ana att hemlighuset, eller prövet, skulle få sin historia berättad 150 år efter sin bortgång.

Nåväl, historien börjar en fredagkväll den 29 april 1859. Det är vår, kvällarna är ljusa, snön har smält, jorden håller på att torka upp inför det kommande vårbruket. Djuren är på väg att släppas på bete. I Blacksta by, finns åtta hushåll. Det är sex bondgårdar, ett snickarboställe och en torpstuga.

Efter att ha fodrat djuren och ätit kvällsmat kände sig tjänstefolket, drängar och pigor i byn, lediga och kvällen var ljus och varm. Vad skulle man göra? Drängen Edvard Andersson, hade tillsammans med en av grannarna, tagit bössan och gått mot ängen Dyarna för att jaga fågel. De hade suttit där på pass en stund men utan att ha någon jaktlycka. Det var en lugn kväll och inte många fåglar i rörelse. De satt kvar och samtalande en stund innan dom gick hem igen när mörkret fallit.

Under tiden hade en av de ogifta drängarna i granngården, Anders Ersson, 36 år, just varit och fodrat hästarna när Adolf Ersson, 27 år, en av drängarna i ytterligare en annan gård i Blacksta, kom till honom i stallet och frågade, på skämt, om inte Anders skulle följa med och bära bort Ericssons hemlighus. Han frågade samtidigt var Edvard var. Anders svarade att Edward hade gått ner på dyn för att jaga.

Husen i Blacksta by låg tätt och när Edward och grannen kom tillbaka efter jakten så stötte de ihop med Anders och Adolf. Efter en stunds samtal om jakten fortsatte Anders, Adolf och Edvard längs bygatan och stötte då ihop med soldaten Gustaf Åhl som bodde en halv kilometer ifrån Blacksta by. "Vi ska ha oss lite brännvin i kväll" sa Adolf. "Det kan jag skaffa" sa Åhl. "Jag har skickat efter ett stop med Odenmark från stan. Kom så går vi och hämtar det". Att det gick att köpa brännvin hos Odenmark var allom bekant. Han hade till och med varit inför tinget för "lönnkrogeri". Innan de gick iväg till Odenmark ville först Adolf in till sin bostad i något ärendet och de andra följde med. När dom kom dit så blev dom alla fyra bjudna på varsin sup av Adolfs husbonde, Jan Erik Nilsson, och talade med honom en stund om hans fina häst som dom gick iväg för att titta på, innan dom fortsatte till Odenmark. Odenmark som också bodde i Blacksta var 57 år och hade tidigare brukat en av gårdarna där som också var rusthåll. Han hade gjort upp ett fördelskontrakt när han lämnade över gården och bodde nu i en torpstuga intill. Numera bar han post mellan Enköping och några byar i Boglösa två dagar i veckan och kunde då också medföra varor ifrån sta'n. Odenmark var visserligen inte hemma när pojkarna kom så de fick vänta en stund och under tiden kom de att prata om snickare Ericsson. Adolf och Ericsson hade varit ovänner länge. Ovänskapen hade blivit värre och värre och nyligen hade Ericsson hotat Adolf med stryk. Tanken på hämnd hade grott en tid i Adolfs huvud.

Till slut kom Odenmark hem och Åhl fick sitt brännvin. Buteljen gick laget runt några varv och pojkarna kände sig stärkta. Klockan hade hunnit passera tio på kvällen och nu tog planen att bära bort Ericssons hemlighus fart på allvar. Edvard var dock tveksam och sa att "det är bäst att låta bli", men Adolf tog täten och visste var man kunde hämta några störar. Med dom som verktyg bröts hemlighuset loss från den gärdesgård som det var fäst vid. Dasset stöttes omkull och lyftes upp på de två störrarna som låg på marken. De fyra pojkarna tog nu tag i varsin ände av störrarna och lyfte upp sin last och den ovanliga processionen gav sig iväg längs vägen mot Kumla by.

Det var en tung börda de hade skaffat sig. Det tog inte lång stund och många meter innan dasset ramlade i backen första gången. Det måste ha varit en annorlunda och troligen ganska underhållande syn att se dessa fyra pojkar, lindrigt nyktra dessutom, balansera och försöka gå i takt med den tunga bördan balanserande på två runda störar. Nu fanns det ingen publik som kunde uppskatta föreställningen utan mörkret hade fallit och folket hade gått och lagt sig i gårdarna. Mörkret gjorde ju inte heller det lättare för pojkarna som småsnubblade och stänkande kämpade på mot Kumla by. Den förrådiska vägen med sina gropar, grästorvor och andra ojämnheter gjorde att hemlighuset

ramlade av ett antal gånger, mer eller mindre våldsamt. Bräda efter bräda lossnade och ramlade av. Vartefter de lossnade så kastades de åt sidan och därigenom blev ju faktiskt bördan lite lättare och hemlighuset luftigare och ännu mera skevt än det redan var.

Det blev täta stopp för att hämta andan, och för att stärka sig med innehållet i brännvinsbuteljen. Timmarna gick och pojkarna kom ett bra stycke mot Kumla by. Planen var att bära hemlighuset hem till länsmannen Sandqvist som bodde i Kumla och ställa dasset över hans dricksvattensbrunn. Vad pojkarna hade för otalt med Sandqvist har inte gått att utröna, men att det var ett dåligt förslag kom senare att visa sig på ett högst påtagligt sätt eftersom Sandqvist var åklagare i det mål som behandlade denna skadegörelse, och att de ämnade ställa dasset över hans dricksvattensbrunn kom till åklagarens kännedom och Sandqvist fick därmed ett extra ont öga till pojkarna.

Avståndet till Kumla längs vägens dåvarande sträckning var en knapp kilometer. Hur länge pojkarna orkade hålla på med sitt företag kunde ingen av dem så noga ange, men att de så småningom somnat i dikeskanten en stund, var de tämligen överens om. När det började ljusna så var det åtminstone någon av dem som vaknade, väckte de andra, och alla lomade trötta iväg hem till sitt.

Vid femtiden på morgonen väcks Edwards husbonde av sin piga Johanna som just kommit in ifrån lagården och berättar för honom att i natt har Ericssons "prövet" burits bort. Han svarar med ett: "Är du tokig flicka?". "Jo det lär vara sant" svarade hon. Husbonden gick till stallet och träffade där Edvard och frågade honom: "Hur är det? Har ni burit bort Ericssons prövet i natt?". "Ja i natt har det strukit med" svarade Edvard "Hur kunde ni bära det, och hur många var ni?". "Åh, vi var bara fyra. Det var Adolf, Anders och Åhl och jag". "Hur kunde ni rå med det, det är ju ett lass för ett par oxar?". Nu blev Edward litet stolt över att husbonden var imponerad över att de hade orkat med detta, och svarade: "Jo vi söp ur ett stop brännvin, och sedan vart vi morska, men nog blev det tungt, och det föll av för oss flera gånger."

"Men hur långt bar ni det?" "Vi bar det till Berglunds väg". "Skulle ni sätta det på vägen?" "Nej men vi orkade inte längre" svarade Edward. Sedan gick de ut ur stallet båda två och Edvard tog med sin husbonde upp på närmaste backe och visade var dasset stod. Och det syntes mycket väl där det stod 750 alnar bort, utmed vägen, mitt emot Anders Berglunds gård, halvvägs till Kumla by. Syllarna var bortkastade och en del brädor saknades, men det mesta fanns kvar och låg halvt omkullfallet bakom en sten.

Var kan man läsa sådana här detaljerade historier med exakta citat av dialogen mellan personerna, om inte i protokollen från tinget. Det är med stor tacksamhet man noterar noggrannheten hos protokollföraren när han så detaljerat skildrar händelserna. Kontroller i kyrkoarkiven ger sedan ytterligare information som "kött på benen" för att få helhetsbilden över vad som hände, och i många fall även de bakomliggande orsakerna.

Det blev alltså rättsak av denna skitsak som egentligen var ett pojkstreck i fyllan. Alla gårdarna i byn var berörda, antingen hade de en dräng som var åtalad eller också hade någon i gården sett eller hört något som gjorde att de blev inkallade som vittnen. Flera ansåg att snickaren Eriksson hade sig själv att skylla för han hade ett burdust sätt och retade upp folk i onödan. Han var en duktig och respekterad snickare, men

Vid rättegången talade Eriksson om att han minsann visste att Anders var en känd förbrytare och straffad för stöld tidigare. Det visade sig dock att det inte var stöld han var dömd för utan för åverkan på två stycken plommonträd i Hallarby i Litslena 12 år tidigare.

Vittnena hade inte mycket att bidra med i ärendet, det mesta talade för sig självt, men bonden Nils Andersson tyckte väl att han skulle bidra med någonting så han kunde påminna sig att han när han höll på att dra in en kärra i sitt portlider på kvällen sett tre män komma gående på bygatan bärande på en stång utan att Nils visste varifrån de kom eller vilka de var. Han hade också påföljande morgon sett ett hemlighus stå på Kumla bys gärde, "och där ligger det fortfarande", sa Nils vid hösttinget i oktober samma år, ett halvår efter händelsen. Det var ganska anmärkningsvärt att Nils inte kände igen tre av sina närmaste grannars drängar. I synnerhet med tanke på att gårdarna låg inom 50 meter ifrån varandra. Det säger kanske en del om vad byborna tyckte om pojkstrecket och om att Eriksson hade "dragit dom inför tinget". Det här blev säkert någonting som det talades och skojades om länge och säkert inte bara i Blacksta.

Åklagaren Sandqvist ville lägga ytterligare ansvar på förövarna genom att hävda att de var orsaken till att en häst som passerat på vägen där det halvt omkullfallna hemlighuset fanns, hade blivit så rädd att den skenat och i samband med den händelsen skadat sig så illa att den måste avlivas. Rätten tog ingen hänsyn till detta försök utan lät det passera utan kommentar.

Domen blev böter, för var och en, med 10 Riksdaler riksmünt för "*det de utan rätt med våld nedrivit annan mans byggnad*", och att ersätta Eriksson för kostnaden att uppföra ett nytt hemlighus och för hans rättegångskostnader.